

Acmhainní oideachais don tríú leibhéal
Imlíne an chúrsa
logainm.ie

Clár

1.	RÉAMHRÁ	1
1.1	Eolas faoin imlíne	1
1.2	Admhálacha	1
1.	IMLÍNE AN CHÚRSA	2
Léacht 1:	Logainmneacha a chur i láthair	2
Léacht 2:	Cúigí, contaetha agus barúntachtaí/gramadach	3
Léacht 3:	Tionchar na Luath-Chríostaíochta	4
Léacht 4:	Bailte fearainn agus rannta eile	5
Léacht 5:	Léiriú ar thaighde agus anailís ar ainmneacha na mbailte fearainn	6
Léacht 6:	Foinsí Gaeilge, Béarla agus Laidine	7
Léacht 7:	Béarlú	8
Léacht 8:	Mionlogainmneacha na hÉireann	9
Léacht 9:	Ainmneacha pearsanta na Gaeilge	10
Léacht 10:	Sloinnte	11
Léacht 11:	Saothar na Scoláirí agus Taighde an lae inniu	12

1. Réamhrá

1.1. Eolas faoin imlíne

Tá an imlíne seo curtha le chéile ag Fiontar (DCU) i bpáirt leis an mBrainse Logainmneacha (An Roinn Gnóthaí Pobail, Comhionannais agus Gaeltachta), le cúnaimh ó Fhíachra Mac Gabhann. Cuirtear ar fáil í mar áis do léachtóirí/theagascóirí, agus do mhic léinn tríú leibhéal agus do dhuine ar bith a mbeadh spéis aige san ábhar. Tá sí dírithe ar bhunchéimithe atá ag déanamh staidéir ar an nGaeilge agus modúl ar logainmneacha mar ábhar léinn acu.

Tá plean i gcomhair 11 léacht ollscoile san imlíne seo. Tá leagan forbartha de dhá léacht atá leagtha amach san imlíne ('Saothar na Scoláirí agus 'Taighde an lae inniu' agus 'Mionlogainmneacha na hÉireann') ar fáil ar an suíomh. Tá na tagairtí iomlána do na leabhair agus do na saothair eile a luaitear i bpleananna na léachtaí thíos ar fáil sa leabharliosta atá curtha ar fáil ar an suíomh freisin.

Beifear ag cur leis na hacmhainní oideachais amach anseo agus tá fáilte roimh aiseolas ó léachtóirí agus ó mhic léinn. Is féidir aiseolas a chur chuig an seoladh ríomhphoist **logainm@dcu.ie**.

1.2. Admhálacha

Is mian le Fiontar buíochas a ghabháil le gach duine a chabhraigh linn an acmhainn oideachais seo a dhearadh agus a thástáil: an Brainse Logainmneacha agus na léachtóirí seo a leanas: Fíachra Mac Gabhann (Comhairleoir Oideachais), Diarmuid Ó Sé (UCD) agus Liam Ó Paircín (UL).

2. Imlíne an chúrsa

Léacht 1: Logainmneacha a chur i láthair

Príomhthopaicí

- Réamhrá/ sainmhíniú ar ‘logainm’
- Tábhacht an ábhair (stair, féiniúlacht, eolas teanga etc.)
- Eilimintí coitianta agus sainfhoclóir eile
- Logainmneacha i litríocht na hÉireann
- Logainmneacha sa bhéaloideas déanach

Foinsí

Eolas teanga

- Teangacha réamh-Ind-Eorpacha: Schrijver (2000)
- Teangacha Ceilteacha: Ó Maolfabhail (1998–2000)
- Lochlainnis: Ó Cuív (1975); Mac Giolla Easpaig (2002)
- Béarla na hAlban: McKay (2009)

Eilimintí coitianta agus sainfhoclóir eile

- Flanagan & Flanagan (1994)
- O’Connor (2001)
- www.logainm.ie ‘Eilimintí coitianta Gaeilge’

Logainmneacha i litríocht na hÉireann

- Ó Muraíle (2001b)
- Denvir (2005)

Logainmneacha sa bhéaloideas déanach

- Ó Catháin & O’Flanagan (1975)

Léacht 2: Cúigí, contaetha agus barúntachtaí / gramadach

Príomhthopaicí

- **Cúigí:** stair agus cúlra; tréimhsí ainmnithe; ainmneacha treabhchais sna hainmneacha seo
- **Contaetha:** stair agus cúlra; tréimhsí ainmnithe; míniú ar na hainmneacha
- **Barúntachtaí:** stair agus cúlra
- **Gramadach:** Dlúth-chomhfhocail, iarmhíreanna, úsáid an ailt
- **Cleachtadh:** úsáid na n-ainmneacha móra seo i gclaontuisil

Foinsí

Cúigí, Contaetha agus Barúntachtaí

- Ó Coigligh (2004)
- Nolan (1982)
- O'Brien (1957)
- Mac Neill (1911): ainmneacha treabhchais
- Eolas le fáil sa tsraith *Place-Names of Northern Ireland*
- Flanagan & Flanagan (1994)

Gramadach na n-ainmneacha

- Ó Cearbhaill (2002)
- Mac Giolla Easpaig (1981)
- Toner (1999)

Cleachtadh

- Mac Murchaidh, C. 2002. *Cruinnscriobh na Gaeilge*. Baile Átha Cliath: Cois Life. (Aonad 23)

Léacht 3: Tionchar na Luath-Chríostaíochta

Príomhthopaicí

- Samplaí de luathlonnaíochtaí eaglasta agus de luatheilimintí
- Na naoimh agus féilirí na naomh
- Córas na mainistreacha
- Paróistí dlí: cúlra agus samplaí
- Buneilimintí coitianta in ainmneacha na bparóistí
- Comharthaí sóirt na n-eilimintí cáilithe
- Tionchar na nAngla-Normannach

Foinsí

Samplaí de luathlonnaíochtaí eaglasta

- Flanagan (1984)
- Mac Giolla Easpaig (1996)

Na naoimh agus féilirí na naomh

- Ó Riain (1988)
- Ó Riain (1975)

Córas na mainistreacha

- Ó Corráin (1981)

Paróistí dlí

- Nolan (1982)
- Nicholls (1971)

Eilimintí coitianta

- Ó Riain, Ó Murchadha, Murray (2008). *sv. ceall*
- Ó Cearbhaill (2007)

Léacht 4: Bailte fearainn agus rannta eile

Príomhthopaicí

- Eolas ginearálta ar na bailte fearainn (bunúis éagsúla etc)
- Úsáid na heiliminte *baile*
- Cáilitheoirí tipiciúla na heiliminte *baile*
- Fo-rannta agus tomhais eile talaimh
- Dátú agus minicíocht eilimintí

Foinsí

Eolas ginearálta/úsáid *baile*/cáilitheoirí tipiciúla

- Doherty (1998)
- Flanagan & Flanagan (1994)
- Price (1963)

Fo-rannta talaimh

- Hogan (1929)
- Reeves (1861)

Dátú agus minicíocht eilimintí

- Flanagan & Flanagan (1994)
- O'Connor (2001)
- An Brainse Logainmneacha (2004)

Léacht 5: Léiriú ar thaighde agus anailís ar ainmneacha na mbailte fearainn

Príomhthopaicí

- Léiriú ar mhodhanna taighde trí shamplaí d'fhianaise ar ainmneacha bailte fearainn (www.logainm.ie)
- Forbairt chróineolaíoch
- Athruithe fuaimne a léiriú: leaganacha Béarla
- Deilbhíocht choitianta agus a gcoibhneas le dátaíocht
- Rian na gcanúintí inné agus inniu

Foinsí

Modhanna taighde, forbairt chróineolaíoch, athruithe fuaimne

- www.logainm.ie: samplaí le roghnú ó na tagairtí stairiúla
- Na sraitheanna *Place-Names of Northern Ireland* agus *Logainmneacha na hÉireann*

Deilbhíocht choitianta

- Tugtar liosta de dheilbhíochtaí in aguisín na n-imleabhar sa tsraith *Place-Names of Northern Ireland*

Rian na gcanúintí

- Ó Cearbhaill (2007b)

Léacht 6: Foinsí Gaeilge, Béarla agus Laidine

Príomhthopaicí

- **Gaeilge:** Annála, féilirí, ginealaigh, dinnseanchas agus cuntais thopagrafacha thábhachtacha
- **Béarla:** Mórfoinsí ón 16ú haois
- **Laidin:** Luathbheathaisnéisí, doiciméid Angla-Normannacha, *CEPR*, *COD*, doiciméid chánach eaglaise

Foinsí

Foinsí Gaeilge

- Ó Murchadha and Murray (2000)
- 'The Irish Genealogies' *in*: Koch (2006)
- Ó Muraíle (2001b)

Foinsí Béarla

- Nolan (1982)
- De Valera (1949)

Foinsí Laidine

- [Sonraí le teacht]

Léacht 7: Béarlú

Príomhthopaicí

- Luathshamplaí Angla-Normannacha
- 1570c–1650c
- 1650–1700c
- 18ú haois
- 19ú haois/Obair na Suirbhéireachta Ordanáis
- Gnéithe gramadaí a chailtear trí Bhéarlú

Foinsí

Luathshamplaí Angla-Normannacha

- O’Rahilly (1930)

1570c-1650c

- Ó Cruaíoch (2006–7)
- Andrews (1992)

1650-1700c

- [Sonraí le teacht]

18ú haois

- [Sonraí le teacht]

Obair na Suirbhéireachta Ordanáis

- Andrews (1975)
- Ó Muraíle (1997)

Léacht 8: Mionlogainmneacha na hÉireann

Príomhthopaicí

- Céard is ‘mionlogainm’ ann?
- Taighde ar mhionainmneacha: léargas ar a mbailiú
- Aois na n-ainmneacha
- Eilimintí coitianta/ Deilbhíochtaí coitianta
- Rian canúna
- Gramadach na n-ainmneacha
- Foghraíocht
- Sráidainmneacha

Foinsí

- Ó Catháin & O’Flanagan (1975)
- Féach cuid 4 den leabharliosta maidir le mionainmneacha i gcontaetha ar leith

Sráidainmneacha

- Joyce (1995)
- Mac Aodha (1998)
- de hÓir (1975)
- Flanagan (1982)

Léacht 9: Ainmneacha pearsanta na Gaeilge

Príomhthopaicí

- Foinsí príomha agus tánaisteacha
- Ainmneacha pearsanta
- Ainmneacha treabhchais
- Ainmneacha ban
- Cineálacha deilbhíochta (fréamh agus iarmhír etc.).
- Samplaí i logainmneacha

Foinsí

Foinsí príomha agus tánaisteacha

- Koch (2007) lgh.175-82: maidir le hinscríbhinní oghaim.
- Tempan (2004)
- Ó Muraíle (1992–3)

Ainmneacha pearsanta

- Tempan (2004)
- Ó Cuív (1986)
- Ó Corráin & Maguire (1981)
- Ó Néill (2005)

Ainmneacha treabhchais

- MacNeill (1911)
- Tempan (2004)
- O'Donovan (1862), 6-62: maidir leis an athrú ó ainmneacha treabhchais go sloinnte

Ainmneacha ban/ cineálacha deilbhíochta

- Ó Cruaíoch (2008)
- Ó Cuív (1986)

Léacht 10: Sloinnte

Príomhthopaicí

- ‘Mac’ agus ‘Ó’ agus a bpríomhchineálacha (.i. iad siúd atá bunaithe ar aidiachtaí, gairmeacha etc.)
- Sloinnte Lochlannacha agus sloinnte Normannacha
- Sloinnte de shliocht plandóirí
- Sloinnte eile ón iasacht
- Gramadach na n-ainmneacha agus na sloinnte (úsáid an ghinidigh)
- Samplaí i logainmneacha

Foinsí

Sloinnte

- Tempan (2004)
- Woulfe (1923)
- MacLysaght (athchló:1985)
- Ó Droighneáin (2006)
- Ó Murchadha (1985)

Gramadach na n-ainmneacha agus na sloinnte

- Mac Murchaidh, C. 2002. *Cruimnscriobh na Gaeilge*. Baile Átha Cliath: Cois Life. (Aonad 22)

Léacht 11: Saothar na Scoláirí agus Taighde an lae inniu

Príomhthopaicí

- Seán Ó Donnabháin
- P.W. Joyce
- Scoláirí eile ar nós ‘an Seabhac’, Liam Price
- An Coimisiún agus an Brainse Logainmneacha
- Tionscadal Logainmneacha Thuaisceart Éireann
- Locus: foscúil Fhoclóir Stairiúil Áitainmneacha na Gaeilge
- Acht na dTeangacha Oifigiúla

Foinsí

Seán Ó Donnabháin

- Ó Muraíle (1997)

P.W. Joyce

- Joyce (athchló:1995)
- Scoighe (1987)
- Flanagan (1981-2)

Liam Price

- Breathnach, D. agus Ní Mhurchú, M. 1992. 1882–1982: Beathaisnéis a Trí. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar

‘An Seabhac’

- Breathnach, D. agus Ní Mhurchú, M. 1997. 1882–1982: Beathaisnéis a Cúig. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar.

An Coimisiún Logainmneacha/ An Brainse Logainmneacha

- Ó Maolfabhail (1992)
- Mac Giolla Easpaig (2008)

Tionscadal Logainmneacha Thuaisceart Éireann

- www.qub.co.uk
- www.ulsterplacenames.org

Locus

- www.ucc.ie/locus
- Ó Murchadha and Murray (2000)

Acht na dTeangacha Oifigiúla

- Féach www.logainm.ie → an Coimisiún Logainmneacha → an tAcht